

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Правила етичної поведінки державних службовців (досвід країн Європейського Союзу та США)

**Інформаційна довідка, підготовлена
Європейським інформаційно-
дослідницьким центром на запит
Комітету Верховної Ради України**

Європейський інформаційно-дослідницький центр створено з метою надання народним депутатам України інформації, яка може бути використана ними у законотворчій діяльності. Діяльність Європейського інформаційно-дослідницького центру здійснюється в рамках програми USAID "Рада: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво", що виконується Фондом "Східна Європа". Більше про центр на сайті <http://euinfocenter.rada.gov.ua/>

Резюме

Незважаючи на відмінності у підходах різних країн до формування організаційної культури державних службовців, незмінною є її мета – забезпечити професійну діяльність службовців в інтересах суспільства, а також запобігти можливим зловживанням владою та порушенням закону.¹

У країнах Європейського Союзу стандарти поведінки державних службовців містяться у спеціальних актах, які отримали загальну назву – **Кодекси поведінки державних службовців**. Залежно від країни, ці кодекси можуть мати різні назви (*наприклад «Етичний кодекс», «Правила етичної поведінки» «Стандарти поведінки державних службовців» тощо*).²

Кодекси поведінки найчастіше мають чіткі та стислі вказівки щодо того, якої поведінки чекає організація від своїх членів і яких ідеалів прагне досягти. Мета кодексу поведінки державних службовців є триєдиною:

1. Характеризувати етичний клімат, що переважає у державній службі.
2. Сформулювати, яких норм етичної поведінки чекають від державних службовців.
3. Роз'яснити громадськості, якої поведінки слід чекати від державних службовців та як треба поводити себе у відносинах із ними.

Положення Кодексів поведінки державних службовців умовно можна поділити на:

- загальні принципи поведінки (*уважність, ввічливість, порядність, чесність*);
- правила, що безпосередньо регулюють діяльність державного службовця (*робота з конфіденційною інформацією, конфлікт інтересів, отримання подарунків тощо*).

За результатами проведеного дослідження встановлено, що найчастіше Кодекси поведінки державних службовців приймають з метою протидії корупції та запобігання конфлікту інтересів. Вважається, що одним із основних чинників протидії корупції є професійна етика державного службовця. Тому міжнародні організації (*Transparency International, PE, ООН*) приділяють увагу розробці практичних рекомендацій щодо покращення Кодексів етики державних службовців.

Правила етичної поведінки у міжнародних документах

Правила етики та поведінки державних службовців детально опрацьовані у положеннях **Модельного кодексу поведінки для державних службовців** (додаток до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи від 11 травня 2000 №R (2000) 10)³. Цей акт сприяв не лише прийняттю національних кодексів, а й створенню спеціальних державних інституцій з проблем етики, впровадженню етичної освіти тощо. Перший розділ містить три статті, що визначають:

- *осіб, яких стосується кодекс* – усі державні службовці, які працюють в державному органі влади; положення Кодексу можуть стосуватися також осіб, які працюють у приватних організаціях, але перебувають на державній службі (*ст. 1*)
- *статус Кодексу* – цей документ становить частину положень, які регулюють діяльність державних службовців, тому кожен зобов'язаний дотримуватися положень (*ст.2*)

---

¹ Європейський досвід етизації державної служби та її актуальність для України — http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuov/cgiirbis_64.exe

² <https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/Z%C3%A1klady-etiky-st%C3%A1tn%C3%AD-slu%C5%BEby-2015.pdf>

³ Model Code of Conduct for Public Officials — <http://workspace.unpan.org/sites/internet/Documents/UNPAN038306.pdf>

- *цїлі Кодексу* – визначити стандарти чесності та поведінки; допомогти їм відповідати цим стандартам; інформувати суспільство про поведінку, яку воно має право очікувати від державних службовців (ст. 3)

Другий розділ «Загальні принципи» включає принципи, які окреслюють етичні межі службової діяльності, а також норми і правила їх реалізації:

- відданість та законність
- політична нейтральність
- чесність, неупередженість та ефективність у служінні суспільним інтересам
- ввічливість у службових відносинах, належна повага до прав інших
- неупередженість і об'єктивність під час прийняття рішень
- недопущення конфлікту інтересів, зловживання службовим становищем
- турбота про суспільну довіру
- підзвітність безпосередньому керівнику
- конфіденційність у роботі з офіційною інформацією та документами
- ефективність та економічність у використанні персоналу, суспільних та офіційних ресурсів тощо

Головні вимоги Кодексу – перевірка чесності кандидата на державну службу (ст. 24), а також контроль за дотриманням етичних вимог (ст. 25, 28). Особливістю Кодексу є наголос на взаємності обов'язків державних службовців і тих, хто контролює їх діяльність або здійснює керівництво. На основі даного Модельного кодексу на сьогоднішній день багато країн (*Великобританія, Австралія, Франція, Канада, Іспанія, Нідерланди, Нова Зеландія, Швеція*) вже ввели в дію Етичні кодекси (кодекси поведінки) державних службовців.

Додатково. **Основні положення Модельного кодексу поведінки державних службовців**

- необхідність ставити суспільні інтереси вище власних (ст. 6)
- державний службовець зобов'язаний завжди поводити себе так, щоб не підірвати довіру громадськості до державної служби (ст. 9)
- державний службовець повинен повідомляти уповноважені органи про порушення іншими державними службовцями норм кодексу (ст. 12)
- у ст. 13-15 акцентовано на конфлікті інтересів; подано визначення конфлікту інтересів та особистої зацікавленості, детально перераховано обов'язки державного службовця щодо недопущення такого конфлікту
- державний службовець не повинен вимагати або приймати подарунки та послуги, винятком є традиційні невеликі подарунки (ст. 18)
- державний службовець не повинен зловживати своїм службовим становищем (ст. 21)
- після завершення роботи державному службовцю забороняється використовувати свою приналежність до державної служби для отримання роботи за її межами та розголошувати службову інформацію (ст. 26)

Також на увагу заслуговує **Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції**⁴. Згідно зі ст. 8 Конвенції ООН, для досягнення цілей по боротьбі з корупцією кожна держава-учасниця повинна розробляти стандарти поведінки державних службовців для добросовісного виконання ними своїх обов'язків. Серед таких кодексів Конвенція ООН називає **Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб** (Резолюція 51/59 Генеральної Асамблеї ООН від 12 грудня 1996)⁵. Міжнародний кодекс перераховує основні принципи поведінки (*ефективність, компетентність, уважність, справедливість, неупередженість*) та коротко

⁴ United Nations Convention against Corruption — <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>

⁵ International Code of Conduct for Public Officials — <http://www.un.org/documents/ga/res/51/a51r059.htm>

визначає основні правила щодо попередження конфлікту інтересів, декларування відомостей про доходи, прийняття подарунків, поведження з інформацією тощо.

Сполучене Королівство Великої Британії

Дослідники Британської державної служби відзначають, що їй притаманні висока корпоративна етика та сувора відповідність кодексу адміністративної моралі. Існує думка, що високі моральні якості державних службовців завжди були предметом особливої гордості британців. Британського державного службовця характеризують висока самодисципліна, чесність, моральність, професійна честь, прагнення завжди знайти найкраще рішення.

Громадянська служба і сьогодні розглядається у Великобританії як «почесний обов'язок» та знак довіри до них з боку «корони» і суспільства. Поведінка державних службовців регламентується **Етичним кодексом державного службовця**. У світовій практиці немає аналога цього документа. Він, з одного боку, регламентує етику професійної діяльності службовців, починаючи від надання послуг населенню до політичних консультацій міністрам, з іншого – визнає взаємні обов'язки службовців і міністрів. Тому Етичний кодекс складається з двох частин:

1. Вимог до службової діяльності міністрів.
2. Вимог до решти службовців.

В основі Кодексу лежить необхідність реалізації таких принципів: порядність, чесність, об'єктивність та неупередженість.

Принципи відкритості та відповідальності державної служби Великобританії з 1991 р. стали утверджуватися через **десятирічну державну програму «Громадянська хартія»**. Метою програми було досягнення найвищих стандартів діяльності в інтересах тих, хто користується державними послугами у Великій Британії. Хартією було встановлено стандарти державних послуг у 40 галузях (у тому числі у сфері оподаткування). Загалом, діяльність «Громадянської хартії» сприяла кращому розумінню населенням своїх прав під час отримання державних послуг, а також створила передумови для зміни культури самих державних службовців.

У 1994 році було створено **Комітет з проблем стандартів у суспільному житті**⁶, завданням якого стало вивчення стандартів поведінки та роботи всіх державних службовців, у тому числі стандартів їх фінансової та комерційної діяльності. У результаті своєї роботи в 1995 році Комітет сформулював сім принципів державної роботи чиновників, що представляють собою своєрідний кодекс поведінки:

1. *Служіння тільки суспільним інтересам* – відмова від будь-яких дій для досягнення матеріальних і фінансових вигод для себе, своєї родини і друзів;
2. *Непідкупність* – недопущення будь-якої фінансової або іншої залежності від зовнішніх осіб чи організацій, які можуть вплинути на виконання офіційного боргу;
3. *Об'єктивність* – неупереджене рішення всіх питань;
4. *Підзвітність* – відповідальність за прийняті дії перед суспільством і надання повної інформації у разі публічної перевірки;
5. *Відкритість* – максимальне інформування суспільства про всі рішення і дії, їх обґрунтованість (при цьому скорочення інформації допустимо при необхідності дотримання вищих суспільних інтересів);

⁶ Committee on Standards in Public Life — <https://www.gov.uk/government/organisations/the-committee-on-standards-in-public-life>

6. *Чесність* — обов'язкове повідомлення про свої приватні інтереси, пов'язані з громадськими обов'язками, вжиття всіх заходів для вирішення можливих конфліктів на користь суспільних інтересів;
7. *Лідерство* — дотримання принципів лідерства та особистого прикладу у виконанні стандартів суспільного життя.

Сполучені Штати Америки

Необхідність регулювання етичної поведінки державних службовців у США з'явилася в ході боротьби з корупцією. Варто відзначити, що американське антикорупційне законодавство носить системний характер. Воно складається з правових актів, що регламентують лобістську, банківську, біржову та інші види діяльності. Проте, крім створення законодавчої бази, антикорупційна стратегія США включає розробку і впровадження так званої адміністративної моралі, що представляє собою етичні та дисциплінарні норми, якими повинні керуватися посадові особи всіх гілок державної влади.⁷

Вперше спроба представити зазначені норми в сконцентрованому вигляді була зроблена в 1958 році, коли у вигляді резолюції Конгресу було прийнято **Кодекс етики урядової служби США** (*Code of Ethics for Government Service*).⁸ Варто зазначити, що цей Кодекс поширював свій вплив на службовців лише однієї гілки влади — виконавчої. У Кодексі було закріплено, що кожна особа, яка знаходиться на державній службі, зобов'язана:

- Ставити відданість моральним принципам і державі вище відданості окремим особам, партіям чи іншим органам.
- Виконувати Конституцію, закони США, постанови органів влади і ніколи не підтримувати тих, хто ухиляється від їх виконання.
- Працювати весь трудовий день за встановлену плату, докладаючи необхідних зусиль для виконання своїх обов'язків.
- Знаходити і застосовувати найбільш ефективні і економічні способи вирішення поставлених завдань.
- Ніколи не вдаватися до дискримінації, надаючи кому-небудь спеціальні блага або привілеї як за винагороду, так і без нього, не приймати для себе і своєї сім'ї блага або подарунки за обставин, які можуть бути витлумачені як вплив на виконання посадових обов'язків.
- Не давати ніяких обіцянок стосовно посадових обов'язків, оскільки державний службовець не може виступати як приватна особа при виконанні державної посади.
- Не вступати у комерційні відносини, якщо це суперечить сумлінному виконанню посадових обов'язків.
- Ніколи не використовувати конфіденційну та службову інформацію для отримання особистої вигоди.
- Розкривати випадки корупції при їх виявленні.

---

⁷ Етика державної та муніципальної служби — [http://stud.com.ua/29426/etika ta estetika/etika derzhavnoyi i munitsipalnoyi sluzhbi](http://stud.com.ua/29426/etika%20ta%20estetika/etika%20derzhavnoyi%20i%20munitsipalnoyi%20sluzhbi)

⁸ Code of Ethics for Government Service — <http://www.lexrex.com/enlightened/laws/ethics.htm>

У 1977 році були прийняті **Кодекс етичної поведінки членів Сенату Конгресу**⁹ та **Кодекс етичної поведінки членів Палати представників**¹⁰. Дія даних актів поширилося як на членів Конгресу, так і на працівників апарату.

Сенатори, кандидати, які балотуються в Сенат, а також чиновники різних рангів, службовці Сенату зобов'язані подавати декларацію фінансового стану. Подаватися декларація повинна щорічно, а для кандидатів – протягом 30 днів з моменту висунення кандидатури. Декларуватися повинно все, що стосується фінансових витрат і доходів за весь минулий рік:

- Повний заробіток, дивіденди, відсотки за вкладами, доходи від рухомого і нерухомого майна, гонорари.
- Фінансові та інші доходи, отримані від неурядових організацій.
- Оплата транспортних і пов'язаних з ними витрат.
- Подарунки, отримані від будь-яких осіб та організацій, в тому числі у вигляді оплати транспортних витрат, харчування, проживання в готелях, пригощання в ресторанах, різних розваг.
- Фінансові та інші зобов'язання, заборгованості по ним.
- Угоди і домовленості з різними організаціями про можливу роботу в них або для них і багато іншого.

Службовці Білого дому та інших виконавчих відомств повинні надавати керівникам своїх відомств наступну інформацію:

1. Список найменувань всіх корпорацій, компаній, фірм, а також загальноосвітніх та інших інститутів, з якими службовець безпосередньо або через дружину, неповнолітніх дітей або інших членів його сім'ї в даний момент має справу.
2. Список всіх особистих кредиторів чиновника, кредиторів його дружини, малолітніх дітей та інших, членів сім'ї, які проживають разом з ним.
3. Відомості про наявність у всіх вищевказаних осіб нерухомої власності.

Перевіркою займаються спеціально призначені в будь-якому державному управлінні або департаменті особи або група осіб, комісії, які за необхідності можуть запитувати додаткову інформацію, викликати на бесіду самих чиновників, проводити розслідування. При серйозних порушеннях можливе залучення до кримінальної відповідальності.

У 1978 році було прийнято **Закон «Про етику службовців державних органів»**, головним завданням якого стало «збереження чесності державних чиновників та установ». Для контролю за дотриманням зазначеного Закону органами виконавчої влади при відділі з управління персоналом було створено *Відділ з етики в уряді*. Варто зазначити, що мета, яку переслідував Закон, так і не була досягнута, і, як наслідок цього, почала помітно падати довіра суспільства до державних службовців. Реакцією на це стало створення президентської комісії з реформи Закону. Сформульовані цією комісією пропозиції спонукали Конгрес прийняти в 1989 році **Закон «Про реформу закону про етику»**¹¹, який вніс суттєві зміни до норм, що регулюють етику поведінки посадових осіб, і розповсюдив їх на всі гілки федеральної влади – законодавчу, виконавчу і судову. Основні розділи Закону:

- обмеження на працевлаштування та діяльність колишніх службовців;
- правила звітності федеральних держслужбовців про їх фінансове становище;
- прийом подарунків, здійснення відряджень за рахунок неурядових джерел фінансування;
- обмеження на роботу за сумісництвом та отримання гонорарів;

⁹ Ethics Rules — <http://www.ethics.senate.gov/public/index.cfm/ethicsrules>

¹⁰ Code of Official Conduct — <https://ethics.house.gov/publication/code-official-conduct>

¹¹ Ethics Reform Act of 1989 — <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-bill/3660>

- створення громадської комісії з проблеми цивільної служби та зарплатою службовців.

Були також створені спеціальні відомства, покликані здійснювати контроль за дотриманням етичних норм. Наприклад, **Комітет Сенату з етики**¹² має широкі повноваження у проведенні розслідувань. Він може проводити слухання, може затребувати кореспонденцію і документи. Особи, які відмовилися давати показання або подати документи, можуть бути притягнуті до відповідальності за неповагу до Конгресу.

Варто зазначити, що етичні норми і правила створювалися не тільки для федеральних державних, а й для муніципальних службовців США. Так, у 1987 році в Чикаго було створено міське бюро з етики, яке розробило етичний кодекс. У 1990 році був прийнятий етичний кодекс для муніципальних службовців в Лос-Анджелесі.

У 1989 році було засновано **Управління державної етики**¹³ як окрему установу в системі виконавчої влади. Керує ним директор, якого призначає на п'ять років президент за рекомендацією і за погодженням з Сенатом. Штат Управління налічує близько 80 співробітників.

Управління державної етики розробило «**Стандарти етичної поведінки для державних службовців**»¹⁴ (1993 р.), які обмежують отримання посадовими особами подарунків від приватних осіб і організацій. Так, державний службовець з жодного приводу не може приймати подарунки, які або пропонуються службовцю небажаною стороною, або пропонуються йому у зв'язку із займаною ним офіційною посадою. Цікаво, що, якщо ситуація не підпадає ні під один з вищевказаних випадків, подарунок забороняється приймати також тоді, коли службовець робить це занадто часто, що може навести інших на думку про використання ним свого службового становища для отримання особистого прибутку.

Федеративна Республіка Німеччина

При вступі на державну службу претендент зобов'язаний присягнути державі і суспільству. Той, хто відмовляється це зробити, підлягає звільненню.

Важливе значення для організації і функціонування державної служби має *ст. 33 Основного закону*, в якій зазначено: «*Право публічної служби має враховувати традиційні принципи професійного чиновництва*». Також у частині 3 цієї статті встановлено принцип рівності на державній службі. Згідно з **Федеральним законом про державних службовців**¹⁵, «*державний службовець служить не окремій партії, а всьому народу*». Він зобов'язаний виконувати свої обов'язки «*справедливо і неупереджено, керуючись суспільними інтересами*». У всіх своїх діях державний службовець повинен проявляти відданість основам вільного демократичного ладу.

Варто відзначити, що у законі не встановлюються вимоги щодо «деполітизації державних службовців», оскільки на практиці близько 40% державних службовців є членами політичних партій. Більше того, політичні партії прагнуть ввести в державний апарат якомога більшу кількість своїх прихильників. При зміні уряду зазвичай змінюється до 20% керівного персоналу міністерств і відомств.

¹² Ethics Committee — <http://www.ethics.senate.gov/public/index.cfm/frequently-asked-questions1>

¹³ United States Office of Government Ethics — <https://www.oge.gov/>

¹⁴ Standards of Ethical Conduct for Employees of the Executive Branch — <https://www.oge.gov/Web/oge.nsf/Resources/Standards+of+Ethical+Conduct+for+Employees+of+the+Executive+Branch>

¹⁵ Bundesbeamtenengesetz — <https://dejure.org/gesetze/BBG>

Німецькому держслужбовцю для всякої іншої роботи, крім служби, потрібен попередній дозвіл вищої службової інстанції. *Дозволи не потрібні лише для діяльності, пов'язаної з навчанням і дослідженнями в наукових інститутах і установах.* Державні службовці не мають права займатися будь-якою підприємницькою діяльністю особисто або через довірених осіб, у тому числі брати участь у діяльності правління, наглядової ради або в іншому органі товариства, товариства або підприємства будь-якої іншої правової форми.

Докладні розпорядження про порядок сумісництва держслужбовців видає федеральний уряд шляхом прийняття постанов. У них визначається, яка діяльність розглядається як держслужба або прирівнюється до неї; чи в праві держслужбовець отримувати винагороду за іншу діяльність; які категорії держслужбовців зобов'язані отримувати дозволи тощо. Також визначається граничний розмір винагороди у календарному році для різних категорій службовців та порядок його обчислення. Якщо після припинення службових правовідносин держслужбовець займається роботою, яка пов'язана з його службовою діяльністю, він повинен заявити про це за місцем останньої служби. Його трудова діяльність підлягає забороні, якщо є побоювання, що вона завдає шкоди службовим обов'язкам.

Законодавство ФРН передбачає кримінальну відповідальність за злочини, які можуть бути здійснені державними службовцями при виконанні ними посадових функцій. Чинники несуть підвищену відповідальність за шпигунство, розголошення службової таємниці, хабарництво, злочинне використання службового становища і підлягають дисциплінарній відповідальності за проступки, вчинені на службі і поза нею.

Королівство Норвегія

Етичні принципи державних службовців¹⁶ були прийняті 2012 року. Державний службовець Норвегії, усвідомлюючи свою відповідальність перед державою, суспільством і громадянами, покликаний:

- Виконувати службові обов'язки сумлінно, на високому професійному рівні з метою забезпечення ефективної роботи державного органу. Професіоналізм передбачає повне усвідомлення відповідальності, зосередженості, максимальної концентрації на роботі.
- Здійснювати свою діяльність в рамках, встановлених законами.
- Не відстоювати інтереси професійних або соціальних груп.
- Виключати дії, пов'язані з впливом будь-яких особистих, майнових, фінансових та інших інтересів, що перешкоджають сумлінному виконанню службових обов'язків.
- Дотримуватися норм службової, професійної етики і правила ділової поведінки.
- Проявляти коректність і уважність у поводженні з громадянами і представниками організацій.
- Не використовувати своє службове становище для надання впливу на діяльність державних органів, організацій, посадових осіб, державних службовців і громадян при вирішенні питань, які стосуються його особисто.
- Дотримуватися встановлених у державному органі правила публічних виступів і надання службової інформації.

У Норвегії дисциплінарні заходи передбачаються тільки за порушення положень щодо відповідальності за заходи і рішення, прийняті державними посадовими особами при

---

¹⁶ Etske retningslinjer for statstjenesten — <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/etske-retningslinjer-for-statstjenesten/id88164/>

виконанні своїх обов'язків. Положення про дисциплінарні заходи поширюються на такі види незаконної або неетичної поведінки:

1. Вилучення або спроби знищення документів, офіційних паперів або будь-яких інших юридичних інструментів, до яких державні посадові особи мають доступ в силу свого службового становища.
2. Використання в період перебування на посаді або навіть після цього конфіденційної інформації, до якої державні посадові особи мають доступ в силу свого службового становища.
3. Прийняття подарунків або будь-яких інших послуг, в силу чого державні посадові особи можуть виявитися морально зобов'язаними створювати для когось особливі умови.

Королівство Нідерландів

Суттєвою особливістю сучасної державної служби Нідерландів є функціонування **Бюро забезпечення етики та доброчесності у сфері державного управління**,¹⁷ яке було засновано в якості структурного підрозділу Міністерства внутрішніх справ у 2006 році для надання допомоги державним органам у зміцненні своїх стратегій доброчесності.

Причиною утворення Бюро спочатку стали припущення про проникнення в сферу державного управління різних «тіньових» структур корупційного характеру, що, однак, в подальшому не знайшло прямого підтвердження. На Бюро покладені наступні функції:

1. Розробка стратегій доброчесності та інструментів їх впровадження.
2. Збір інформації у сфері доброчесності (узагальнення досвіду на національному та міжнародному рівнях; проведення наукових досліджень і публікація результатів).
3. Поширення і обмін знаннями у сфері доброчесності, що передбачає організацію конференцій і семінарів, використання інтернет-ресурсів, організацію консультативних зустрічей представників різних організацій та ключових осіб.
4. Розробку нових підходів у сфері доброчесності.

Метою Бюро є створення такої ситуації, при якій всі органи державного управління здійснювали б всеосяжну стратегію доброчесності, що складається з різних, але збалансованих елементів.

Працівники Бюро надають допомогу керівникам державних органів у підготовці та проведенні спільних конференцій, лекцій, семінарів, тренінгів, розробці інструментів реалізації виробленої стратегії доброчесності. Починаючи з 2006 року, Бюро розробило кілька інструментів реалізації стратегії, серед яких слід виділити такі, як:

- SAINT — інструмент самооцінки доброчесності службовців, який може бути використаний державними та муніципальними органами влади для визначення головних ризиків і слабких місць. Інструмент був розроблений співробітниками Бюро спільно з муніципалітетом міста Амстердам та Національною Рахунковою Палатою.
- Рамкові положення для проведення адміністративного розслідування порушень доброчесності.

---

¹⁷ BIOS — <http://www.integriteitoverheid.nl/>

Французька Республіка

У Франції, як і в більшості країн Європи, етика державного службовця означає, насамперед, повагу до закону. Як і у Великобританії, вирішальною в успішному реформуванні державної служби визнано моральну мотивацію.

У 90-ті роки склалася об'єктивна потреба реформування державної служби у зв'язку зі зниженням її авторитету, виникненням нових комплексних завдань. Підвищена увага стала приділятися не лише законодавчому закріпленню правил службової поведінки, а й їх реалізації. У 1991 р. було створено низку органів, зобов'язаних спостерігати, розкривати і відстежувати серйозні порушення правил службової поведінки державних службовців та доводити, за необхідності, відповідну інформацію про це до прокуратури й інших органів (Центральний департамент із запобігання корупції, Міжвідомча комісія з розслідування контрактів, що укладаються службовцями, Вища рада з етики в національній поліції).

У Франції етичні правила поведінки державних службовців закріплені у **Законі «Про етику, права та обов'язки державних службовців»**¹⁸. У ньому закріплено основні принципи діяльності державних службовців: неупередженість, сумлінність, чесність, повага до громадян. Також у Законі прописано механізм захисту державних службовців, які повідомляють про корупцію або конфлікт інтересів. Перший розділ Закону містить наступні положення щодо етичної поведінки державних службовців:

- запобігання конфлікту інтересів (ст. 1-5);
- державний службовець не може займатися іншими видами діяльності (ст.7);
- положення щодо Комітету з етики державної служби (ст. 8-9).

Литовська Республіка

У Литовській Республіці діють **Етичні правила для державних службовців**¹⁹. Мета цих правил – визначити діяльність і принципи поведінки, якими повинні керуватися державні службовці при здійсненні своїх обов'язків, а також підвищити довіру населення до державної служби.

Основні положення Етичних правил для державних службовців:

- повага до людей та закону (ст. 2)
- державний службовець повинен бути справедливим (ст. 3)
- державний службовець повинен керуватися лише суспільними інтересами, не використовувати своє службове положення в особистих інтересах (ст. 4)
- бути непідкупним, не приймати подарунки чи гроші (ст. 5)
- бути об'єктивним, діяти неупереджено та законно (ст. 6)
- бути відповідальним (ст. 7)
- бути ввічливим, виконувати свої обов'язки вчасно та професійно (ст. 9)

У Литві державні службовці також проходять **курси щодо навчання професійній етиці**. У звіті *Департаменту державної служби* зазначено, що в 2012 р. в навчанні професійної етики та профілактиці корупції брало участь **1176** державних службовців, у 2013 р. число учасників зросло до **1857**.²⁰

¹⁸ Loi relative à la déontologie et aux droits et obligations des fonctionnaires — <http://www.senat.fr/dossier-legislatif/pjl15-041.html>

¹⁹ Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės — <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.59D1FFDA35ED>

²⁰ Формирование этической политики в организациях государственного управления Литвы — <http://rrsociology.ru/journal/sociology/article/426/>

У 2012 році було прийнято новий **Кодекс етики посадових осіб та державних службовців**²¹. Проте цей кодекс був розкритикований Transparency International. Причина критики полягала у тому, що в кодексі «не був чітко прописаний механізм вирішення проблеми, якщо державний службовець потрапляє в ситуацію конфлікту інтересів». **Основні положення** Кодексу:

- при прийнятті рішень необхідно зважати на суспільні інтереси (ст. 2)
- рішення державних службовців повинні бути об'єктивними та неупередженими (ст. 4)
- поставлені завдання державні службовці повинні виконувати швидко та ефективно (ст.5)
- державні службовці не повинні приймати гроші та подарунки (ст. 8)
- державні службовці зобов'язані зберігати конфіденційність щодо фактів, виявлених під час виконання службової діяльності (ст. 9)

Порівняльна таблиця

Міжнародна організація / Країна	Документ, який регулює правила етичної поведінки	Кількість положень	Основні положення
Рада Європи	Модельний кодекс поведінки для державних службовців	28	<ul style="list-style-type: none"> ▪ державні службовці повинні повідомляти про порушення іншими державними службовцями норм кодексу (ст. 12) ▪ захист приватного життя держслужбовця (ст. 17) ▪ після завершення роботи державному службовцю забороняється використовувати свою приналежність до держслужби (ст. 26)
Рада Європи	Конвенція про цивільно-правову відповідальності за корупцію	23	<ul style="list-style-type: none"> ▪ контракти державних службовців, положення яких допускають вчинення акту корупції, повинні визнаватися недійсними (ст. 8) ▪ необхідність заохочення антикорупційної поведінки тих державних службовців, які мають серйозні підстави підозрювати корупцію та сумлінно повідомляють про свої підозри відповідальним особам (ст. 9)
ООН	Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб	11	<ul style="list-style-type: none"> ▪ попередження конфлікту інтересів (ст. 4-7) ▪ декларування відомостей про доходи (ст. 8) ▪ прийняття подарунків (ст. 9) ▪ робота з конфіденційною інформацією (ст.10)
Великобританія	Кодекс державного службовця	6	основними принципами діяльності державних службовців є: порядність, чесність, об'єктивність та неупередженість
Литва	Етичні правила для державних службовців	12	<ul style="list-style-type: none"> ▪ повага до людей та закону (ст. 2) ▪ державний службовець повинен бути справедливим (ст. 3) ▪ керуватися лише суспільними інтересами (ст. 4)

²¹ Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy — https://cs.wikipedia.org/wiki/Etick%C3%BD_kodex_%C3%BA%C5%99edn%C3%ADka

			<ul style="list-style-type: none"> ▪ не приймати подарунки чи гроші (ст. 5) ▪ бути об'єктивними, діяти неупереджено (ст. 6) ▪ бути відповідальним (ст. 7) ▪ виконувати обов'язки вчасно, професійно (ст. 9)
Німеччина	Федеральний закон про державних службовців	147	<ul style="list-style-type: none"> ▪ державний службовець служить народу, а не партії (ст. 60) ▪ нерозголошення конфіденційної інформації (ст. 67) ▪ заборона приймати нагороди, подарунки (ст. 71)
Норвегія	Етичні принципи державних службовців	5	<ul style="list-style-type: none"> ▪ принцип лояльності (ст. 2) ▪ принцип відкритості (ст. 3) ▪ неупередженість (ст. 4) ▪ принцип професійної незалежності та об'єктивності (ст. 5)
США	Кодекс етичної поведінки членів Сенату Конгресу/ Кодекс етичної поведінки членів Палати представників/ Закон «Про реформу закону про етику»	—	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ставити відданість моральним принципам і державі вище відданості окремим особам, партіям ▪ застосовувати найбільш ефективні і економічні способи вирішення поставлених завдань ▪ не вступати у комерційні відносини, якщо це суперечить виконанню посадових обов'язків ▪ не використовувати конфіденційну та службову інформацію для отримання особистої вигоди ▪ повідомити випадки корупції при їх виявленні ▪ державний службовець ні під яким приводом не може випрошувати або приймати подарунки
Франція	Закон «Про етику, права та обов'язки державних службовців»	90	<ul style="list-style-type: none"> ▪ запобігання конфлікту інтересів (ст. 1-5) ▪ державний службовець не може займатися іншими видами діяльності (ст. 7) ▪ положення щодо Комітету з етики державної служби (ст. 8-9)
Чехія	Кодекс етики посадових осіб та державних службовців	14	<ul style="list-style-type: none"> ▪ законність діяльності (ст. 1) ▪ при прийнятті рішень необхідно зважати на суспільні інтереси (ст. 2) ▪ рішення державних службовців повинні бути об'єктивними та неупередженими (ст. 4) ▪ поставлені завдання державні службовці повинні виконувати швидко та ефективно (ст. 5) ▪ конфлікт інтересів (ст. 6)
Хорватія	Етичний кодекс державних службовців	40	<ul style="list-style-type: none"> ▪ державний службовець повинен поважати громадян та інших державних службовців (ст. 6) ▪ державний службовець на офіційних заходах та під час публічних виступів повинен чітко розмежовувати свою власну думку від позиції установи, в якій він працює (ст. 8) ▪ по відношенню до громадян державні службовці повинні діяти професійно та неупереджено (ст. 10) ▪ спілкування службовців між собою повинно відбуватися на основі взаємної поваги (ст. 12)